

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Основи психотерапії

Навчально-методичний комплекс
для студентів зі спеціальності «Психологія»

Харків – 2013

УДК 615.851(075.8)

ББК 53.57я73

О 75

Рецензенти: доктор медичних наук, професор кафедри сексології і медичної психології ХМАПО, **Луценко О. Г.**,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«ХАІ» **Гулий Ю. І.**

Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 2
від 16.02.2012)*

Основи психотерапії : Навчально-методичний комплекс для студентів
О 75 зі спеціальності «Психологія» / Укладачі : Кочарян О. С.,
Терещенко Н. М., Жидко М. Є. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. –
36 с.

У навчально-методичному комплексі «Основи психотерапії» розглядаються основні психотерапевтичні підходи в рамках психологічної моделі психотерапії і психокорекції. Представлені сучасні методи психотерапії. Навчально-методичний комплекс призначений для студентів факультету психології зі спеціальності «Психологія».

УДК 615.851(075.8)

ББК 53.57я73

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
2012

© Кочарян О. С., Терещенко Н. М., Жидко М. Є., 2013

© Макет обкладинки Дончик І. М., 2013

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ

ЗМІСТ КУРСУ.....

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ.....

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ.....

ЛІТЕРАТУРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДО КУРСУ

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ

Мета і завдання курсу

Метою дисципліни «Основи психотерапії» є ознайомлення студентів із основними напрямками психотерапії, закономірністю психотерапевтичного процесу.

Викладання курсу передбачає читання лекцій і проведення практичних занять та спрямоване на активізацію самостійної роботи студентів щодо вивчення науково-практичної та наукової літератури з психотерапії, роботі в мережі Інтернет тощо.

Задачі курсу:

1. Розкрити основні поняття, принципи, види та задачі психотерапії.
2. Вивчити сучасні теорії психотерапії.
3. Сформувати уявлення про особистість психотерапевта, типи клієнтів та типи скарг клієнтів.
4. Проаналізувати різні психотерапевтичні підходи до генезису невротичних розладів та інших психологічних порушень.
5. Вивчити механізми корекційного впливу в практиці психологічного консультування.

Курс складається з 4 модулів та 13 тем.

В результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- основні поняття, принципи, задачі та можливості психотерапії;
- основні теорії психотерапії;
- принципи психотерапевтичної допомоги;
- механізми корекційного впливу в практиці психологічного консультування.

В результаті вивчення курсу студенти повинні **вміти**:

- проводити порівняльний аналіз різних психотерапевтичних підходів;
- аналізувати життєві ускладнення з позицій різних психотерапевтичних підходів;
- застосовувати на практиці окремі техніки психотерапії.

Методи навчання

Лекція – один з основних видів навчальних занять, призначених для викладення матеріалу з дисципліни «Основи психотерапії». Кожна окрема лекція – елемент курсу лекцій, що охоплюють основний теоретичний матеріал однієї або кількох тем. Тематика лекцій визначена робочою навчальною програмою.

Практичне заняття – ще один з основних видів занять у межах дисципліни «Основи психотерапії». Це вид навчального заняття, на якому студенти під керівництвом науково-педагогічного працівника закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають вмінь та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань. Практичні заняття проводяться в аудиторіях або у спеціальній кімнаті, що оснащені необхідними технічними засобами навчання (м'які стільці, кушетка та ін.), відеоапаратурою тощо. За окремими темами допускається поділ академічної групи на підгрупи. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Науково-педагогічний працівник, якому доручено проведення практичних занять, за узгодженням лектора даної навчальної дисципліни розробляє методичне забезпечення: індивідуальні завдання різної складності, контрольні завдання для виявлення ступеня сформованості необхідних умінь тощо. Практичне заняття включає проведення контролю знань, вмінь та навичок, постановку загальної проблеми (завдання) науково-педагогічним працівником та її обговорення за участю студентів, розв'язання задач з їх обговоренням,

розв'язання контрольних завдань, їх перевірку та оцінювання. Активність студента та зацікавленість предметом на практичних заняттях, враховується при визначенні модульної підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Самостійна робота передбачає підготовку студентів до лекцій та практичних занять, включаючи самостійне вивчення зазначених у програмі тематик, які враховуються при проведенні екзаменаційної роботи. Самостійне вивчення передбачає виконання рефлексивних та інтерактивних завдань, спрямованих на засвоєння конкретних практичних навичок за кожним напрямком психотерапії, аналіз отриманих результатів або досвіду та формулювання коректних висновків.

Консультація – форма навчального заняття, при якій студент отримує від науково-педагогічного працівника відповіді на конкретні питання або пояснення окремих теоретичних положень чи їх практичного використання. Консультація проводиться для групи студентів.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Навчальна програма з дисципліни «Основи психотерапії» передбачає самостійну роботу студентів, яка має на меті розвиток пізнавальної активності студентів, поглиблення та розширення вже здобутих знань, розвиток умінь використовувати отримані знання в практичній діяльності.

У процесі самостійної роботи студенти мають розвинути вміння та навички:

- організації самостійної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;
- роботи з навчальною, навчально-методичною, науково-популярною, науковою літературою;
- конспектування літературних джерел;
- інформаційного пошуку в мережі Інтернет.

Слід ураховувати, що кількість україномовних та російськомовних джерел з психологічних моделей психотерапії досить обмежена. Це пов'язано як із відносною «молодістю» самої психотерапії, тим, що домінуюча частина

досліджень проводилася у США та країнах Європи, так і тим, що в Україні за радянських часів психотерапією займалися переважно медики. Тому вивчення дисципліни «Основи психотерапії» потребує обов'язкового використання інформаційного простору Інтернет, включаючи звернення до англійських джерел.

Методи контролю

Поточний контроль проводиться науково-педагогічними працівниками. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічними працівниками та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічними працівниками – для коригування методів і засобів навчання, так і студентами – для планування самостійної роботи.

У якості поточного контролю передбачено оцінювання активності студентів під час навчальних занять: усних виступів студентів на лекціях, відповідей під час семінарських та практичних, максимальна кількість балів – 5 балів за сукупну активність впродовж одного модуля, таким чином сумарно дорівнює 15 балам. Результати поточного контролю (поточна успішність) є інформацією для визначення модульної оцінки, а також при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни.

Кожен окремий модуль включає участь у дискусіях під час лекцій, семінарських та практичних занять, виконання завдань, що винесені на самостійну роботу.

Модульна оцінка – це сума балів, отриманих студентом за виконання всіх модулів.

ЗМІСТ КУРСУ

МОДУЛЬ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПСИХОТЕРАПІЇ

Лекційні заняття

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ПСИХОТЕРАПІЇ

Медична та психологічна моделі психотерапії. Симптоматична та особистісно-орієнтована психотерапія. Історія становлення психотерапії в СНД. Механізми психотерапії. Етичні засади психотерапії. Психотерапевтичний контакт, етапи психотерапевтичного контакту. Типологія клієнтів психолога-психотерапевта. Психологічні типи скарг. Законодавча база психотерапевтичної діяльності.

ТЕМА 2. ПРОСТІР ПСИХОТЕРАПІЇ

Контакт в психотерапії. Змістовно та процесуально орієнтована психотерапія. Різні парадигми психотерапевтичного контакту. Метафори психотерапевтичної допомоги. Принцип процесуальності в психотерапії.

ТЕМА 3. МЕХАНІЗМИ ПСИХОТЕРАПІЇ

Поняття про саногенні механізми. Чинники саногенезу. Відповідність механізму психологічного впливу основним напрямкам психотерапії. Психотерапія в умовах неврологічної, психіатричної та соматичної клініки.

Семінарські та практичні заняття

1. Вступ до психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення питання про місце психотерапії в сучасному світі.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Аналіз типових скарг та клієнтів в психотерапії.

2. Встановлення контакту у відповідному випадку.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 4.

2. Простір психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення історії розвитку психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Архаїчні практики психотерапії.
2. Релігійні практики психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

3. Механізми психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення механізмів психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Чинники саногенезу в індивідуальній та груповій психотерапії.
2. Особливості проведення психотерапії при психіатричних захворюваннях.
3. Особливості проведення психотерапії при неврологічних захворюваннях.
4. Особливості проведення психотерапії при соматичних захворюваннях.
5. Особливості проведення психотерапії при психосоматичних захворюваннях.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3, 4.

Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 3, 4, 9.

Завдання для самостійної роботи

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ПСИХОТЕРАПІЇ

Запишіть свої очікування від курсу та психотерапії взагалі. Проаналізуйте своє життя з точки зору досвіду психологічної допомоги від інших людей (не обов'язково фахівців) та вашої допомоги іншим людям.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 2. ПРОСТІР ПСИХОТЕРАПІЇ

Знайдіть у спеціальній літературі та проаналізуйте метафори, що можуть бути використані для психотерапії конкретної психологічної проблеми або при психотерапії у різному віці.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 3. МЕХАНІЗМИ ПСИХОТЕРАПІЇ

Складіть реферат за одною з обраних тем: «Особливості психокорекційної діяльності психолога в умовах психіатричної клініки», «Особливості психокорекційної діяльності психолога в умовах соматичної клініки», «Особливості психокорекційної діяльності психолога в умовах частоті практики».

Підготовка до лекції.

МОДУЛЬ 2.

ПСИХОДИНАМІЧНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Лекційні заняття

ТЕМА 4. ОСНОВИ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Історія виникнення психодинамічної психотерапії. Загальні положення деяких шкіл та напрямків психодинамічної психотерапії. Механізми формування неврозу. Трансфер. Контртрансфер. Опір. Методи психологічної діагностики в психодинамічній психотерапії. Методи психодинамічної психотерапії. Груповий аналіз.

ТЕМА 5. ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ А. АДЛЕРА

Генезис неврозу. Засоби псевдокомпенсації. Теорія психотерапії. Методика метафоричного спілкування з дітьми. Дослідження ранніх спогадів.

ТЕМА 6. ТІЛЕСНООРІЄНТОВАНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Загальні положення. Біоенергетичний аналіз В. Райха. Біоенергетична психотерапія А. Лоуена. М'язові блоки. Теорія характерів. Біосинтез Д. Боаделли. Техніки терапії. Техніка фокусінга Дж. Гендліна.

ТЕМА 7. ПЕРВИННА ПСИХОТЕРАПІЯ

Загальні положення. Сцена первопричини. Теорія психотерапії. психотерапевтичні механізми. Етапи психотерапії.

Семінарські та практичні заняття

4. Основи психодинамічної психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення класичного психоаналізу та об'єктних відносин.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Теорія класичного психоаналізу.
2. Практика класичного психоаналізу.
3. Школа об'єктних відносин.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3, 4.

Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 11.

5. Основи психодинамічної психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення егопсихології та Селф-психології.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Розуміння теорії і практики психотерапії у егопсихології.
2. Розуміння теорії і практики психотерапії у Селф-психології.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3, 4.

Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 5, 6.

6. Індивідуальна психологія А. Адлера

Групова дискусія з теми заняття.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методики діагностики в індивідуальній психології.
2. Методики корекції в індивідуальній психології.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

7. Тілесноорієнтована психотерапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення біоенергетичних підходів у психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Аналіз характерів та діагностика м'язових блоків у біоенергетичному підході В. Райха.
2. Аналіз характерів та діагностика м'язових блоків у біоенергетичному підході О. Лоуена.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 13.

8. Тілесноорієнтована психотерапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення техніки фокусінгу.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Техніка фокусінга Дж. Гендліна.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 11.

9. Гештальт-терапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення гештальт-терапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методи у гештальт-терапії.
2. Техніки у гештальт-терапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 17.

Завдання для самостійної роботи

ТЕМА 4. ОСНОВИ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Проаналізуйте один із найвідоміших випадків психоаналізу з позицій сучасної психіатрії та клінічної психології. Які можуть бути стратегії психотерапії у рамках інших напрямків?

Складіть та опишіть риси значущих для вас осіб. В чому вони співпадають з рисами ваших батьків?

Підготовка до лекції.

ТЕМА 5. ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ А. АДЛЕРА

Запишіть та проаналізуйте за наведеною у навчальному підручнику схемою шість ранніх спогадів. Проаналізуйте свої сновидіння за останній тиждень. Які асоціації виникають у зв'язку з окремими елементами сновидінь? Які бажання та архетипи відображаються у центральних темах сновидінь? Як вони співвідносяться з загальним стилем вашого життя?

Підготовка до лекції.

ТЕМА 6. ТІЛЕСНООРІЄНТОВАНА ПСИХОТЕРАПІЯ.

Спільно з напарником спробуйте виявити на тілі м'язові блоки. Спробуйте на підставі цього скласти психотерапевтичну карту тіла та описати можливі психологічні проблеми.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 7. ПЕРВИННА ПСИХОТЕРАПІЯ

Підготуйте реферат за темою: «Види психологічних травм в різних напрямках психотерапії».

Підготовка до лекції.

МОДУЛЬ 3.

ЕКСПЕРІМЕНТАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ НАПРЯМКИ В ПСИХОТЕРАПІЇ

Лекційні заняття

ТЕМА 8. ПСИХОДРАМА

Загальні положення. Етапи психодраматичного процесу. Техніки психодрами. Особливості психодраматичного процесу.

ТЕМА 9. ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЯ.

Рівні функціонування особистості. Типи захисту. Інтроєкція, проєкція, зливання, ретрофлексія. Техніки терапії.

ТЕМА 10. ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Філософсько-психологічні моделі генезису неврозу і теорії психотерапії. Методи і техніки психотерапії.

ТЕМА 11. КЛІЄНТ-ЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД К. РОДЖЕРСА

Загальні положення. Теорія терапевтичних змін. Умови зміни клієнта. Техніки інтерв'ю та групової фасілітації. Індивідуальна та групова психотерапія.

ТЕМА 12. КОГНІТИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Загальні положення. Теорія психічних розладів у рамках цього напрямку. Автоматичні ірраціональні думки. Етапи психотерапії. Методи А-В-С та ін.

ТЕМА 13. ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ МОДЕЛІ В ПСИХОТЕРАПІЇ

Загальні положення поведінкової психотерапії. Модель формування невротичних симптомів. Методи психотерапії: десенсибілізація, метод імерсії,

метод «парадоксальної інтенції», асертивне тренування, метод аверзії, метод контрактів тощо. Нейро-лінгвістичне програмування.

Семінарські та практичні заняття

10. Психодрама

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення психодрами, монодрами та соціодрами.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Психодрама. Методи та техніки.
2. Монодрама. Методи та техніки.
3. Соціодрама. Методи та техніки.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 7, 11.

11. Первинна психотерапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення первинної психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Етапи первинної психотерапії.
2. Техніки первинної психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

12. Екзистенціальна психотерапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення екзистенціальної психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методи екзистенціальної психотерапії.
2. Техніки екзистенціальної психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

13. Клієнт-центрований підхід К. Роджерса

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення внеску у психотерапію К. Роджерса.

Контрольні питання до практичного заняття:

Техніка інтерв'ю в клієнт-центрованої психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 14, 15, 16.

14. Клієнт-центрований підхід К. Роджерса

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення технік клієнт-центрованої психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

Техніка групової фасілітації в клієнт-центрованої психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3, 4. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 14, 15, 16.

15. Клієнт-центрований підхід К. Роджерса

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення метанавику.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Процесуальний підхід у діагностиці та клієнт-центрованій психотерапії.
2. Метанавики у діагностиці та клієнт-центрованій психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3, 4. Література (з допоміжного списку літератури до курсу): 14, 15, 16.

16. Когнітивна психотерапія

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення когнітивної психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методи когнітивної психотерапії.
2. Техніки когнітивної психотерапії.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

17. Інструментальні моделі в психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення поведінкової психотерапії.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методи та техніки поведінкової психотерапії.
2. Десенсибілізація.
3. Метод імерсії.
4. Метод «парадоксальної інтенції».
5. Асертивне тренування.
6. Метод аверзії.
7. Метод контрактів.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

18. Інструментальні моделі в психотерапії

Групова дискусія з теми заняття. Обговорення НЛП.

Контрольні питання до практичного заняття:

1. Методи нейролінгвістичного програмування.
2. Техніки нейролінгвістичного програмування.

Література (з базового списку літератури до курсу): 1, 2, 3.

Завдання для самостійної роботи

ТЕМА 8. ПСИХОДРАМА

Розробіть та опишіть сценарій психодрами для якоїсь психологічної проблеми (страх, агресивність та ін.).

Підготовка до лекції.

ТЕМА 9. ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЯ

Ідентифікуйте та опишіть ситуації, в яких проявляються механізми психологічного захисту у якого-небудь знайомого.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 10. ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Оберіть одну з базових екзистенціальних категорій (смерть, самотність, відповідальність, воля, віра, абсурдність та ін.) та порівняльно проаналізуйте її з філософської, соціологічної та психотерапевтичної точок зору.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 11. КЛІЄНТ-ЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД К. РОДЖЕРСА

Проаналізуйте один із відомих випадків роботи з клієнтами у клієнт-центрованому підході. Як би в цьому випадку працювали психотерапевти інших напрямків?

Підготовка до лекції.

ТЕМА 12. КОГНІТИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ

Протягом часу фіксуйте власні думки в різних психологічних ситуаціях, а потім проаналізуйте їх з точки зору адаптивності/неадаптивності.

Підготовка до лекції.

ТЕМА 13. ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ МОДЕЛІ В ПСИХОТЕРАПІЇ

Розробіть варіант поведінкової програми корекції дурної звички.

Підготовка до лекції.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

МОДУЛЬ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПСИХОТЕРАПІЇ

ТЕМА 1. ВСТУП ДО ПСИХОТЕРАПІЇ

Конфіденційність у роботі психотерапевта

Умова конфіденційності – один з найважливіших у списку етичних нормативів. Йдеться про охорону приватного життя пацієнта, про конфіденційність на предмет інформації, що повідомляється їм. Повне ім'я, місце проживання та інше дозволяють ідентифікувати пацієнта, деталі звичайно зашифровуються і розкриваються лише за згодою самого пацієнта. Конфіденційність прискорює таке необхідне в психотерапевтичному процесі саморозкриття пацієнта.

Тим часом існують умови, за яких відбувається руйнування конфіденційності. Це ті особливі випадки, коли існує реальна загроза здоров'ю або життю пацієнта чи інших людей. У цих випадках терапевтом без згоди пацієнта можуть бути зроблені кроки, необхідні для інформування третіх осіб або організацій. Причому робити це рекомендується після консультації з більш досвідченими колегами. У даних випадках, пов'язаних з обмеженням конфіденційності, можуть переплітатися етичні та юридичні аспекти, коли мова йде про психотерапію пацієнта, схильного до правопорушень сексуального чи педофілічного характеру (Aubrey, Dougher, 1990). Етична дилема полягає в тому, що, з одного боку, терапевт приймає умови конфіденційності, а з іншого – він може порушити обітницю конфіденційності, відчуваючи себе зобов'язаним щось зробити, а саме – попередити, застерегти. У ситуації потенційної загрози конфіденційність неминуче розривається. Для цього необхідний закон, що регулює психотерапевтичну практику. Установка терапевта на гуманізм, так само як і право пацієнта на конфіденційність, – все

це повинно бути пов'язане з устремліннями терапевта як професіонала і як громадянина.

МОДУЛЬ 2.

ПСИХОДИНАМІЧНА ПСИХОТЕРАПІЯ

ТЕМА 5. ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ А. АДЛЕРА

Метод ранніх спогадів (А. Адлера) (за Сидоренко Е. В. Терапія и тренинг по Альфреду Адлеру / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2000. – 352 с.)

Інструкція: «Запишіть 8 – 10 ваших найраніших дитячих спогадів. Зробіть це як можна детальніше, описуючи навіть те, що вам здається не дуже значимим. Спогад має бути конкретним випадком, а не узагальненням того, що часто відбувалося».

Переваги методу: Люди з готовністю розповідають про свої дитячі спогади. Не важливо, чи було те, про що повідомляє чоловік, насправді. Аналізуватися можуть і так звані помилкові спогади. Метод простий і може бути використаний в груповому дослідженні.

Схема аналізу:

1. Аналіз вмісту всіх категорій і висунення гіпотез.
2. Перевірка гіпотез.
3. Інсайт – збагнення формули життєвого стилю автора раннього спогаду. Це може бути відбито в наступному вигляді: «Життя для автора – це...»
4. Аналіз.
5. Фіксація категорій.

Присутні в спогадах люди:

1.1. Мати.

- А) життєвий стиль розпещеного дитяти
- Б) недостатня увага з боку матері;
- В) хороша адаптивність завдяки матері;
- Г) відсутність матері може свідчити про зневагу з її боку;

Д) відсутність матері також може говорити про життєве незадоволення суб'єкта;

Е) відсутність матері може бути пов'язане з народженням молодшого дитяти в сім'ї і, як наслідок, з «детронізацією» (скиданням із трону).

1.2. Батько.

А) звернення до батька через незадоволення потреби в материнській любові/ через детронізацію;

Б) ситуація, коли дитя розпещене і повстає проти батька;

В) відсутність батька не аналізується.

1.3. Брати і сестри.

А) детронізація;

Б) суперництво з сиблінгом;

В) несамостійність, залежність від сиблінга;

Г) розвиток соціальних відчуттів і співпраці.

1.4. Двоюрідні брати і сестри.

А) своєї статі – розширення поля соціальної дії, поширення його за межі сім'ї;

Б) протилежної статі – можливо, є труднощі у взаємодії з протилежною статтю.

1.5. Бабусі, дідусі та інші родичі.

А) вони балували дитя.

Б) виключення інших людей і, як наслідок, недостатня соціальна адаптація.

1.6. Сторонні, чужі люди: гості, друзі, сусіди та ін.

А) дитя усвідомлює себе як частину суспільства, поширює свій інтерес за межі сім'ї, співпрацює;

Б) сторонні люди як небезпека;

В) несамостійність і страх залишитися одному.

Тип події:

2.1. небезпека, нещасний випадок, тілесні покарання і тому подібне (це може свідчити про перебільшену тенденцію концентруватися переважно на ворожій стороні життя);

2.2. хвороби і смерть (страх перед ними; часто присутні в спогадах лікарів);

2.3. провини, крадіжки, сексуальний досвід та ін. (вказівка на величезні зусилля для того, щоб уникати їх надалі);

2.4. нові життєві ситуації.

Оцінка поведінки суб'єкта:

Відокремлене – товариське.

Пасивне – активне.

Вороже – доброзичливе.

Залежне – незалежне.

Емоційне переживання середовища суб'єктом:

Загрозливе – дружнє.

Відкидає – приймає.

Втратив упевненість у собі – упевнений в собі.

Пригноблений – радісний.

З ним погано поводяться – з ним добре поводяться.

МОДУЛЬ 3. ЕКСПЕРІМЕНТАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ НАПРЯМКИ В ПСИХОТЕРАПІЇ

ТЕМА 8. ПСИХОДРАМА

Психодраматична техніка «Чарівна крамниця»

(за Киппер Д. Клинические ролевые игры и психодрама / Д. Киппер — М., 1993. – 332 с.)

Основна мета цієї техніки – допомогти протагоністу виявити власні потреби розвитку, усвідомити пріоритети, дати можливість перевірити силу його внутрішньої мотивації.

Інструкція: «Я би хотів сьогодні запросити тебе в особливу крамницю. Вона називається чарівною крамницею тому, що тут можна придбати все, що завгодно, але все це нематеріальне. В крамниці є риси характеру, здібності, вміння. Ти можеш спробувати та придбати ті якості, які ти вже маєш, але хотів би володіти у більшому ступені. Ти також можеш випробувати і купити невідчутну цінність, якої ти ніколи не мав. У магазині працює продавець, який

буде щасливий обслужити тебе за умови, що у нього є ті «товари», які ти хочеш купити. Не виключено, що цих товарів у нього немає. Цей маленький заклад працює на основі бартеру. Як тільки ти переконаєшся, що у продавця є те, що тобі потрібне, ти повинен обов'язково дати йому що-небудь в обмін з того ж розряду цінностей, тобто якусь з рис вдачі або щось з навиків. Обміняти можна «товари» однакової якості, але не обов'язково одного і того ж роду. Продавець уміє вірно визначати цінність товару. Відвідати магазин може кожен, але нікого не зобов'язали виробити вказаний обмін. Ти можеш піти і з порожніми руками. Це абсолютно нормально». У цьому місці ведучий може зробити паузу на випадок виниклих питань і уточнень, а потім продовжує. «Ось чарівна крамниця. Вона оточена невидимими стінами. Ви всі, сидячи, можете бачити і чути все, що відбувається усередині. Але ті, хто знаходиться в магазині, не можуть ні бачити, ні чути, що відбувається поза його стінами. У магазині є два стільці та уявні двері. Не можна користуватися жодними мірами ваги, довжини і тому подібне. Вас запрошують заходити поодиночі і спробувати взяти участь в торгівлі. У кого є питання?»

Ведучий закінчує свої інструкції словами: "Я буду продавцем. Я збираюся увійти до крамниці і пробуду там 30 (45) хвилин. До зустрічі в магазині". Зазвичайно проходить декілька хвилин, перш ніж в магазин заїде перший відвідувач. Інколи учасники групи спеціально вичікують деякий час, щоб поглянути, чи дійсно продавець має намір залишатися в магазині, забувши про все, що відбувається зовні. Операції з кожним відвідувачем рекомендується здійснювати не довше, ніж протягом 8 – 12 хвилин. В іншому випадку ведучий ризикує тим, що ті, що спостерігають втратять інтерес. З цієї ж причини рекомендується кількість пацієнтів обмежити чотирма або п'ятьма учасниками і потім закрити магазин...

ТЕМА 11. КЛІЄНТ-ЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД К. РОДЖЕРСА

Кочарян А. С.

Концептуальные проблемы клиент-центрированной психотерапии

Клиент-центрированный подход не имеет специфической развернутой теории – слишком мало объяснительных схем и не артикулировано соответствующее концептуальное пространство. Фактически все, что относится к ядерным концептам, кажется слишком узким и сведено к следующей концептуальной триаде:

- 1) специфические терапевтические отношения являются саногенными;
- 2) такие отношения характеризуют конгруэнтность, безусловное позитивное отношение к клиенту, эмпатическое понимание;
- 3) клиенту присуща внутренне укорененная тенденция к росту, развитию, саногенному изменению. Речь идет о тенденции к самоактуализации.

Приведенная триада вообще мало похожа на собственно концептуализацию и, скорее, является метафорой. Отсюда идея тотальности тенденции к самоактуализации, которая действует как на уровне кристаллов, так и на уровне человека. Это Мировой разум, если хотите, Бог. Такие абстракции привлекательны за счет простоты и экономности мышления, но совершенно не отвечают принципам верифицируемости и фальсифицируемости – их истинность невозможно ни подтвердить, ни опровергнуть. Поэтому клиент-центрированный психотерапевт не имеет сколько-нибудь развернутой идентичности «ученого» – он немножко сказочник. Причем все его сказки монотематичны – «о волшебной силе любви». И конструирует он их не взирая ни на содержание проблемы, ни на характерологию клиента, ни на уровень расстройства, ни даже на его возраст. Проявив безразличие к патогенезу, структуре и уровню расстройств, клиент-центрированная терапия оказывается «всеядной»: ее используют при решении супружеских, сексуальных, невротических и психосоматических проблем. Более того, она применяется для лечения традиционно толерантных к любому виду психотерапии проблем. Так,

на VI форуме по клиент-центрированной психотерапии (Греция, 1995) Г. Стопени-Наста в своем докладе рассматривала случаи терапии транссексуализма. Если клиент-центрированная психотерапия является не техникой, а системой качественных отношений, то очевидно, что проблема показаний к данному виду терапии вообще не стоит: хорошие отношения полезны в любом случае и при любой патологии. Вместе с тем, конкретная практика требует обсуждения пределов и возможностей клиент-центрированной психотерапии. В последние годы появилась тенденция ревизии того положения, что рассматриваемый вид психотерапии не должен учитывать характер проблемы клиента. Так, в июле 2003 г. В Амстердаме состоялась VI Международная конференция по человеко-центрированной и экспериентальной психотерапии и консультированию по теме «Процессуальная дифференциация и человеко-центрированность», где обсуждались проблемы спецификации психотерапии в зависимости от жалобы (проблемы) клиента. Однако структура расстройства и характерология клиента по-прежнему выпадают из рассмотрения.

В этом смысле клиент-центрированный психотерапевт чувствует свои «мускулы» не в процессах интерпретации и анализа, а в процессах чувствования. Нагрузочной модальностью терапевтического общения является чувство, посредством которого возможен, словами профессора А. Н. Лактионова, «нередуцированный анализ целого («живого»)», когда в полной мере реализуется принцип «не останавливать живое» [1]. Клиент-центрированный терапевт, таким образом, в известном смысле теряет доверие к теории человека, к номотетическому подходу к человеку.

Истинным пространством существования клиент-центрированной психотерапии является практика совместного переживания (проживания), где вообще отсутствуют сколь-нибудь заранее понятные маршруты движения. Здесь во многом следует уповать либо на креативность и уникальность индивидуального психотерапевтического контакта, и тогда каждый

терапевтический случай становится не только индивидуальным прочтением музыкального произведения, но и вообще само такое произведение является принципиально новым. Нет похожести, она очень внешняя. Закономерности терапевтического контакта очень обобщенные и потому мало чему учащие. Итак, это упование на креативность и индивидуализированность контакта, либо на очень общие маяки такого контакта, каким был Форосский маяк, построенный еще Александром Македонским, – несмотря на свой гигантизм (а его высота по разным данным варьировала от 120 до 150 метров), не в состоянии осветить всю акваторию – нужно много маленьких, позволяющих осветить много разных частей океана. Свою идентичность психотерапевт переживает как «проводник-креатор», когда нет заранее имеющихся карт движения в пространстве контакта, когда каждый контакт переживается как уникальный и неповторимый.

Когда теория психотерапии имеет выражено метафорический статус, а ее техническая сторона редуцирована, и при этом подчеркивается, что многое решает личность психотерапевта, достаточно легко происходит канонизация стиля работы основателя направления. Отсюда часто используется термин «роджеррианство» как возможный ярлык для клиент-центрированной психотерапии. По этому поводу Мирнс замечает: «Роджерс не в большей степени человеко-центрированный терапевт, чем другие, но, без сомнения, лучший роджеррианец» [2]. Как отмечает Р. Хаттерер [3, с. 298], «приверженность терапевтов человекоцентрированному подходу предполагает независимость от разного рода авторитетов (в том числе и от авторитета самого Роджерса)». Конгруэнтность и индивидуация вступают в конфликт со стремлением следовать образцам, тем самым обеспечивая себе понятный профессионализм. Таким образом, идентичность клиент-центрированного терапевта строится по индивидуальным лекалам, это всегда индпошив, что тем самым не способствует объединению на чисто профессиональных основаниях.

Движение в пространстве контакта и что то же, в интрапсихическом

измерении клиента, в клиент-центрированной психотерапии не имеет предварительных дорожных карт. И здесь возникают два вопроса: во-первых, является ли такое движение чисто интуитивным? и, во-вторых, в любую ли зону психического можно безнаказанно входить? Упование на то, что вынесет, пронесет, что тенденция к самоактуализации самого клиента поведет процесс в нужном направлении представлено в литературе. Каждому хорошо известна история, приведенная Милтоном Эриксоном о том, что лошадь сама привела мальчика во двор фермы, хозяин которой спросил у мальчика: «А как ты узнал, что это моя лошадь?», на что тот ответил: «А я и не знал, она сама пришла – я только не давал ей сбиться с пути». У К. Роджерса есть правило такого движения: психотерапевт должен быть на полшага позади клиента. Это гарантирует недирективность, и, главное, то, что тенденция к самоактуализации клиента начнет функционировать (действовать), обеспечивая личностный рост клиента. И еще одно следствие такого движения на полшага позади клиента – это безопасность клиента, его самоактуализирующая тенденция куда попало его не поведет, она умная. Фундаторы и эпигоны клиент-центрированной теории не сомневаются в доверии к процессу, запущенному тенденцией к самоактуализации. Так, Рут Сэнфорд [4, с. 288] пишет: «Возможно, наступит время, когда доверие процессу не сработает, но этого я еще не наблюдала». Думается, что такое упование на саногенность самоактуализации является преувеличенной. Нужны абсолютно конкретные ориентиры такого движения в терапевтическом контакте. Принятие бессознательного – является одним из ключевых факторов психодинамической терапии, принятие тенденции к самоактуализации – гуманистической. Думается, что наложение некоторых ограничений на тенденцию к самоактуализации не уничтожает саму эту тенденцию, а является попыткой переместить ее из области абсолютной свободы (а стало быть, и концептуальной неартикулированности, метафоричности, что более свойственно трансперсональному опыту) в денотируемую область. Одним словом, психотерапевт не может уповать на

тенденцию к самоактуализации клиента, а должен контролировать процесс. Вспоминается анекдот. Женщина целует мужчину, а он просит, чтобы она держала свои руки на его ушах. Она спрашивает, почему. На что тот отвечает: «В прошлый раз, когда меня целовали, у меня пропал кошелек». Нужен контроль.

В нужное ли место приведет тенденция к самоактуализации? Иеромонах Максим [5], анализируя холотропное дыхание, процитировал С. Грофа [6, с. 29]: «В холотропных состояниях мы обнаруживаем, что наша психика имеет доступ к множеству пантеонов различных мифологических персонажей». И далее отмечает, что «происходит прельщение участников холотропных сеансов через образы переживаний», возникающее в измененном состоянии сознания. Проще: не каждое переживание и образ от Бога, не следует входить в те «болотистые» зоны психики, из которых выхода нет или он очень проблематичен. Если психотерапевт все-таки идет на полшага впереди клиента, причем не головой и интеллектуальными структурами, а чистым, процессуальным, непредметным переживанием, то возникает опасность входа в «болотистые» зоны психики. И здесь психотерапевт обязан иметь духовные ориентиры. В концепции же К. Роджерса практически отсутствует вертикальное измерение. Духовность редуцируется к системе качественных межличностных отношений, «топя» Бога в межличностном пространстве. «Я» стремится обрести свою истинность в межличностных отношениях, в «Я-Ты» связях. Сердечность и уважение, безусловно, важны, но могут стать искусственной средой суррогатного общения, не знающей и не желающей знать реальность. На таком конвенциональном уровне клиент-центрированный подход может быть даже опасным для культуры, являясь формой существования в обществе слабых индивидов: орально-зависимых, симбиотических, мазохистических и т.п. Таким образом, клиент-центрированный психотерапевт определяет себя и в пространстве духовных координат.

Р. Хатгерер [3, с. 299] справедливо отмечает, что «соревнование между

различными школами психотерапии неуклонно усиливает инструменталистские и технологические тенденции. Необходимость быть успешным – это своего рода «шоры» для всех терапевтов, сужающие и ограничивающие представления об эффективности, и эти шоры с трудом согласуются с человекоцентрированными принципами». Поэтому часто клиент-центрированные терапевты привлекают «чужеродные» для этого подхода техники. Отчасти это связано с давлением рынка – «чтобы подход “продавался”, он должен быть хорошо “упакован”» [3, с. 301].

Сам психотерапевтический подход включает, как минимум, четыре слоя – «голос» (модели психологического здоровья – цель психотерапевтического вмешательства), теория (личности и ее формирования, формирования психопатологии, саногенных механизмов и т.п.), техника (инструментальная составляющая подхода), метанавык (умение психотерапевта утилизировать собственные эмоции для реализации психотерапевтических целей). Редуцированный, узкий слой техники в клиент-центрированном подходе обусловлен его «голосом» - психотерапевты данного направления всегда боялись обвинения в техницизме, который противоречит самой сути подхода. Личность психотерапевта становится главным «инструментом» изменения клиента. И здесь проблема – во-первых, как бы нечему учиться, и, во-вторых, внешняя непривлекательность подхода – отсутствуют выразительно завораживающие экспрессивные и абреактивные, невербальные техники. Сохранится ли чистота подхода или он эволюционирует в некое эклектическое образование? А. Б. Орлов [7, с. 310], отвечая на этот вопрос, пишет: «...будущее человекоцентрированного подхода возможно только как индивидуальная самоактуализация, революция в пределах индивида, переход в иное измерение, индивидуальное воплощение иного способа бытия». Не могу не согласиться с тем, что сама по себе человекоцентрированность весьма индивидуализирована, где серьезные подвижки случаются на уровне отдельных психотерапевтов, и где формализовать и передать саногенное переживание психотерапевта

(«соблазняющего клиента жить» [8]) сложно, если вообще возможно. Это, думаю, делает сам подход трудно идентифицируемым, как некоторое объединение близких по духу людей, причем как слияние профессиональной клиент-центрированной психотерапии с широким гуманистическим движением пророджеррианского толка, имеющим особую культуру и свои особые сленг, традиции, нормы коммуникации. Рут Санфорд подчеркнула, что К. Роджерс всегда стремился к тому, чтобы люди были ближе, теплее. Это своеобразное преломление мечты быть вместе в рамках отношений взаимоотноужденности и изолированности. Данная черта рассматриваемой терапии близка нашей ментальности, возвращенной на идеях общинности и соборности, на конфлюэнтном «мы». В настоящее время у многих наших соотечественников существует проблема разрушения «Мы»-связей и становления самодостаточного «Я», которая решается за счет, с одной стороны, трансформации культурной модели человека-локатора в модель человека-Робинзона, а, с другой, – становления подлинной аутентичности. Безусловно, на уровне глубоких переживаний клиент-центрированная психотерапия обеспечивает баланс процессов социальной сепарации и интеграции. Вместе с тем на конвенциональном уровне, на котором изголодавшиеся по общению и любви люди находят друг друга в группах встреч, преобладают процессы интеграции, слияния в «мы», если, конечно, в конфигурации конкретной группы инфантильная «шизоидно-параноидная» позиция не перекрывает психологическую близость. Все, кто побывал в клиент-центрированных коммунах и группах встреч, знают этот уникальный, ни с чем не сравнимый опыт быть вместе. Такой опыт при определенных обстоятельствах может выродиться в защитную форму безопасного бытия в «Мы», останавливая процессы сепарации «Я», формирования аутентичного субъекта и укрепляя различные формы межличностной зависимости. На наш взгляд, клиент-центрированный подход, отстаивая общечеловеческие ценности, должен развиваться в конкретных профессиональных формах, как собственно

психотерапия, а не как некое общечеловеческое движение хороших людей. Идентичность психотерапевта, как представителя определенного подхода, в этой ситуации простирается достаточно сложно.

Представленные идеи, с нашей точки зрения, являются не ревизией, а, напротив, развитием идей К. Роджерса, который, подобно К. Марксу, отмечал, что рожерианство не догма, а руководство к действию, представляющее собой вечно живое, развивающееся учение.

Литература

1. Лактионов А. Н. Особенности топологии духовного опыта личности/ А. Н. Лактионов // Вісник Харківського нац. ун-ту. Сер. «Психологія» – №842, 2009. – С.8– 13.
2. Mearns D. The Person-Centered therapy/ D. Mearns Paper presented at the Scottish Association for Counseling, 31st May, 1980, p. 11.
3. Хаттерер Р. Эклектизм: кризис идентичности человекоцентрированных терапевтов /Р. Хаттерер // Карл Роджерс и его последователи: психотерапия на пороге XXI века / Под ред. Дэвида Брэзиера. Пер. с англ. –М.: Когито-Центр, 2005. – С. 293–305.
4. Сэнфорд Р. От Роджерса к Глейку и от Глейка к Роджерсу /Р. Сэнфорд // Карл Роджерс и его последователи : психотерапия на пороге XXI века / Под ред. Дэвида Брэзиера. – Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2005. – С. 271–292.
5. Иеромонах Максим (Попов). Холотропное дыхание – практика поражения души и сознания человека / Иеромонах Максим (Попов)// Альфа и Омега. – 2008 г. – № 2 (52). –С.22 – 26.
6. Гроф С. Космическая игра. Исследование рубежей человеческого сознания/ С. Гроф– М. , 2004. – 256 с.
7. Орлов А. Б. Послесловие научного редактора // Карл Роджерс и его последователи: психотерапия на пороге XXI века / Под ред. Дэвида Брэзиера. Пер. с англ. – М. : Когито-Центр, 2005. – С. 306 – 311.

8. Макдугалл Дж. Театры тела: Психоаналитический подход к лечению психосоматических расстройств /Дж. Макдугалл/ Пер. с франц. – М. : «Когито-Центр», 2007. – 215 с.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Особливості психотерапевтичного знання.
2. Проблема класифікації напрямків, видів та методів психотерапії.
3. Структура психотерапевтичної допомоги, її законодавча база.
4. Етичні проблеми психотерапії.
5. Підходи до оцінки ефективності психотерапії.
6. Парадигми психотерапевтичного контакту.
7. Типологія клієнтів психолога-психотерапевта.
8. Психологічні типи скарг.
9. Чинники саногенезу в психотерапії та психологічному консультуванні.
10. Психотерапія в умовах неврологічної, психіатричної та соматичної клініки.
11. Основні положення класичного психоаналізу.
12. Розуміння психотерапевтичного процесу в его-психології.
13. Розуміння психотерапевтичного процесу в школі об'єктних відносин.
14. Розуміння психотерапевтичного процесу в школі Селф-психології.
15. Етапи та методи роботи з пацієнтами психотичного рівня.
16. Етапи та методи роботи з пацієнтами граничного рівня.
17. Етапи та методи роботи з пацієнтами невротичного рівня.
18. Технологія проведення балінт-груп.
19. Основні етапи та методи груп-аналізу.
20. Основні положення індивідуальної психотерапії А. Адлера.
21. Методика ранніх спогадів.
22. Техніка метафоричного спілкування з дітьми.
23. Загальні положення біоенергетичного аналізу В. Райха.
24. Загальні положення біоенергетичного аналізу О. Лоуена.
25. Основні положення біосинтезу Д. Боаделли.
26. Порівняльний аналіз технік роботи з м'язовими блоками у В. Райха та О. Лоуена.
27. Техніки біосинтезу.

28. Основні етапи фокусінга.
29. Основні положення гештальт-терапії.
30. Методи та техніки гештальт-терапії.
31. Основні положення психодрами.
32. Методи та техніки психодрами.
33. Основні положення первинної психотерапії.
34. Методи та техніки первинної психотерапії.
35. Основні положення філософсько-психологічних моделей екзистенціальної психотерапії.
36. Методи та техніки екзистенціальної психотерапії.
37. Основні положення клієнт-центрованої психотерапії.
38. Методи та техніки індивідуальної клієнт-центрованої психотерапії.
39. Методи та техніки групової клієнт-центрованої психотерапії.
40. Основні положення когнітивної психотерапії.
41. Методи та техніки когнітивної психотерапії.
42. Основні положення поведінкової психотерапії.
43. Основні положення нейролінгвістичного програмування.
44. Методи та техніки поведінкової психотерапії.
45. Методи та техніки нейролінгвістичного програмування.
46. Вікові та гендерні особливості проведення психотерапії.

ЛІТЕРАТУРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДО КУРСУ

Основна література

1. Бурлачук Л. Ф. Психотерапия : учебник для вузов (психологические модели) / Л. Ф. Бурлачук, А. С. Кочарян, М. Е. Жидко– СПб. : Питер, 2009. – 472 с.
2. Карвасарский Б. Д. Психотерапия. Учеб. для вузов / Б. Д. Карвасарский / Изд. 2-е, перераб. — СПб. : Питер, 2002. – 672 с.
3. Кондрашенко В. Т. Общая психотерапия / В. Т. Кондрашенко, Д. И. Донской – Мн.: Высш. шк., 1997. – 464 с.
4. Кочарян Г. С. Психотерапия сексуальных расстройств и супружеских конфликтов / Г. С Кочарян, А. С. Кочарян – М. : Медицина, 1994. – 224 с.

Додаткова література

1. Групповая психотерапия / под. ред. Б.Д. Карвасарского и С. Ледара. – М. : Медицина, 1990. – 384 с.
2. Захаров А. И. Неврозы у детей и подростков / А. И. Захаров – Л.: Медицина. – 1988. – 248 с.
3. Кабанов М. М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике / М. М. Кабанов, А. Е. Личко, В. М. Смирнов – Л.: Медицина, 1983. – 312 с.
4. Лоуэн А. Физическая динамика структуры характера/ А. Лоуэн / Пер. с англ. – М.: Издательская фирма "Компания ПАНИ", 1996. – 320 с.
5. Макдугалл Дж. Театры тела: Психоаналитический подход к лечению психосоматических расстройств / Пер. с франц./ Дж. Макдугалл – М.: «Когито-Центр», 2007. – 215 с.
6. Миллс Дж. Терапевтические метафоры для детей и «внутреннего ребенка»//Дж. Миллс, Р. Кроули / Пер. с англ. Т. К. Кругловой. – М. : Независимая фирма «Класс», 1996. – 144 с.
7. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия / Н. Пезешкиан– М. : 1992. – 332 с.

8. Перлс Ф. Внутри и вне помойного ведра / Ф. Перлс / Пер. с англ. – СПб. : Изд-во "Петербург – XXI век", 1995. – 448 с.
9. Рейнуотер Дж. Это в ваших силах / Рейнуотер Дж. – М. : Прогресс, 1992. – 240 с.
10. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека // К. Роджерс / Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
11. Роджерс К. Клиенто-центрированная терапия / Карл Роджерс / Пер. с англ. – М. : «Рефл-бук», К. : «Ваклер», 1997. – 320 с.
12. Роджерс К. О групповой психотерапии/ Карл Роджерс / Пер. с англ. – М. : Гиль-Эстель, 1993. – 224 с.
13. Рудестам К. Групповая психотерапия/ К. Рудестам – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
14. Свядощ А.М. Неврозы/ А. М. Свядощ – М. : Медицина, 1982. – 368 с.
15. Семинар с доктором медицины Милтоном Г. Эриксоном (Уроки гипноза) / Редакция и комментарии Дж. К. Зейга; Пер. с англ. Т. К. Кругловой. – М.: Независимая фирма "Класс", 1994. – 336 с.
16. Спиваковская А.С. Психопрофилактика детских неврозов/ А. С. Спиваковская – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. – 200 с.
17. Шерток Л. Гипноз / Л. Шерток – М.: Медицина, 1992. – 224 с.

Интернет-ресурси

1. <http://psyjournal.ru> – електронний журнал «Журнал практической психологии и психоанализа».
2. <http://www.oppl.ru/> – офіційний сайт Професійної Психотерапевтичної ліги.
3. <http://www.psa.kh.ua/> – офіційний сайт Всеукраїнського інституту клієнт-центрованої та експерієнтальної психотерапії.
4. <http://www.psychiatry.ua/rubrics/psyther.htm> – повнотекстові наукові публікації з медичної психотерапії.

5. <http://www.psychotherapy.org/sites-links.htm#sites> – англomовний перелік професійних сайтів з різних напрямків психотерапії.

Навчальне видання

Кочарян Олександр Суренович

Терещенко Надія Миколаївна

Жидко Максим Євгенович

ОСНОВИ ПСИХОТЕРАПІЇ

Навчально-методичний комплекс
для студентів зі спеціальності «Психологія»
(укр., рос. мовами)

Коректор *М. С. Хащина*

Комп'ютерне верстання

Макет обкладинки *І. М. Дончик*

60x80/16. Умов.друк.арк.1,67.Наклад пр. Зам.№60/12